

KREDIET-MUNTEN ONDER KAREL XII VAN ZWEDEN

Karel XII, geboren te Stockholm op 17 juni 1682 als zoon van Karel XI, werd in 1697 tot koning van Zweden gekroond, een land dat toen nog tot de grote mogendheden behoorde.

Vrij vlug werd hij gekonfronteerd met binnen- en buitenlandse oppositie : binnen het Zweeds rijk was de adel misnoegd als gevolg van de beperking van haar macht door Karel XI en in 1700 begon de grote Noordse oorlog tegen een coalitie van Saksen, Denemarken, Polen en Rusland. Daarin ontpopte Karel zich tot een geniaal veldheer en in 1707 was alleen Rusland nog niet verslagen. Karel trok dit land binnen, maar werd compleet verslagen bij Poltava in 1709. Hij vluchtte naar Turkije, dat ook in oorlog met Rusland kwam maar spoedig weer vrede sloot. Dit tot groot ongenoegen van Karel, die hen tot deze oorlog had aangezet. Tijdens het verblijf van de koning in het Turks rijk (tot 1714) was Zweden opnieuw met zijn vroegere vijanden in conflict gekomen, en trachtte de adel haar oude machtspositie te heroveren. Al deze krijgsverrichtingen hadden de staatskas geruïneerd. Om uit de financiële moeilijkheden te komen besliste Karel - in samenspraak met zijn eerste minister Baron von Görtz - om zogenaamde "Mynttecken" in te voeren. Deze waren een soort "Krediet-munten" uit koper vervaardigd, die het zilvergeld moesten vervangen.

Het aldus vrijgekomen zilver werd gebruikt voor de financiering van de oorlog. Om vervalsingen te voorkomen werden herhaaldelijk nieuwe types in gebruik genomen, zoals blijkt uit de volgende beschrijvingen. Op deze munten kwam geen muntmeesterteken voor.

Beschrijving :

1. Vz : een grote kroon boven het jaartal 1715
- Kz : I./DALER/S.M. (SILVERMYNT) in drie lijnen.
- 22,8 tot 23,3 mm ϕ - 3,6 g.

2. Vz : Zweden, verpersoonlijkt door een naar links gewende zittende vrouw, houdt een tak in de rechterhand en een speer in de linker ; aan haar linkerzijde, een schild ; errond, *PUBLICA.FIDE.* (met staatstrouw) ; in de afsnede, 1716

Kz : *I./DALER/S.M.* in drie lijnen.

23 mm \emptyset - 7,2 g.

3. Vz : naar links gewende staande krijger ; hij houdt een zwaard in de rechterhand en een schild in de linker ; errond, *WETT OCH-WAPEN** (WIJSHEID EN WAPENS) ; in de afsnede, 1717.

Kz : *I./DALER/S.M* in drie lijnen op een schild dat geplaatst is op wapens en cornucopias ; erboven een naar links gewende leeuwskop.

23,4 tot 23,9 mm \emptyset - 4,5 g.

4. Vz : krijger gaat naar links vergezeld van een leeuw aan zijn rechterzijde ; hij houdt een zwaard in de rechterhand en een speer in de linker ; errond, *FLINK OCH FARDIG.* (FLINK EN VAARDIG) ; in de afsnede, 1718.

Kz : *I./DALER/S.M* in drie lijnen binnen een cirkel, omgeven door wapens, cornucopias en bloemen

23,4 tot 23,9 mm \emptyset - 4,5 g.

5. Vz : het omschrift : *IVPITER.* ; afgebeeld door de Romeinse oppergod Jupiter, in staande houding en naar links gewend, omgeven door zijn klassieke attributen : de bliksem in zijn rechterhand en aan zijn voeten de hem toegewijde arend met openslaande vleugels ; in de afsnede 1718.

Kz : I./DALER/S.M in drie lijnen binnen een cirkel ; deze is omgeven door de op een bladerkrans geplaatste drie kronen van het Zweedse wapen.

23,4 tot 23,9 mm ϕ - 4,5 g.

6. Zelfde type, maar met de spelfout *IVPTTLR*.

7. Vz : het omschrift : *SATVRNVS*. afgebeeld door de Romeinse god van landbouw, vruchtbaarheid en tijd, schrijdt in linkse richting vooruit, met kind op zijn rechterhand, en zeis over de linker schouder ; in de afsnede 1718

Kz : I./DALER/S.M in drie lijnen binnen een ovale versierde cartouche.

23,4 tot 23,9 mm ϕ - 4,5 g.

8. Vz : het omschrift : *PHOEBVS* ; afgebeeld door de Romeinse zonnegod Phoebus (Apollo) in vooraanzicht, met scepter in de rechterhand en met een lauriertak in de linkerhand, hij is omringd door een krans zonnestrallen ; in de afsnede 1718

Kz : I./DALER/S.M in drie lijnen binnen een versierde ovale cartouche.

23,4 tot 23,9 mm ϕ - 4,5 g.

9. Vz : het omschrift : *MARS*. ; afgebeeld door de Romeinse god Mars naar links kijkend, en uitgerust met helm op het hoofd, met een lans in de rechterhand en een schild in de linkerhand ; in de afsnede 1718

Kz : *I./DALER/S.W* in drie lijnen binnen een gekroonde ronde versierde cartouche.

23,4 tot 23,9 mm \varnothing - 4,5 g.

Toen Karel XII in 1718 sneuvelde nabij Frederikshall in een poging om Noorwegen te veroveren, werd staatsminister von Görtz gevangen genomen. Hij werd verantwoordelijk gesteld voor de allende van het afgesloten tijdperk en op 19 februari 1719 in het openbaar terechtgesteld te Stockholm.

Toch werden nog twee typen "Mynttecken" onder de regering van Ulrike Eleonore (1719-1720) uitgegeven. De stempels voor al deze "Mynttecken" werden gesneden door de bekende medailleur Hedlinges.

10. Vz : het omschrift : *MERCYRIVS* ; afgebeeld door de Romeinse bode in vooraanzicht, rechtstaande, met vleugels aan zijn helm en voeten en met de herautstaf in zijn rechterhand ; in de afsnede 1718

Kz : *I./DALER/S.W* in drie lijnen binnen een ovale versierde cartouche.

23,4 tot 23,9 mm \varnothing - 4,5 g.

11. Vz : het omschrift : *hoppet* (hoop) ; in gotische letters ; afgebeeld door een vrouw in vooraanzicht, met achter haar liggende een anker ; in de afsnede 1719

Kz : *J./DALER/S.M* in drie lijnen binnen een ronde versierde cartouche.

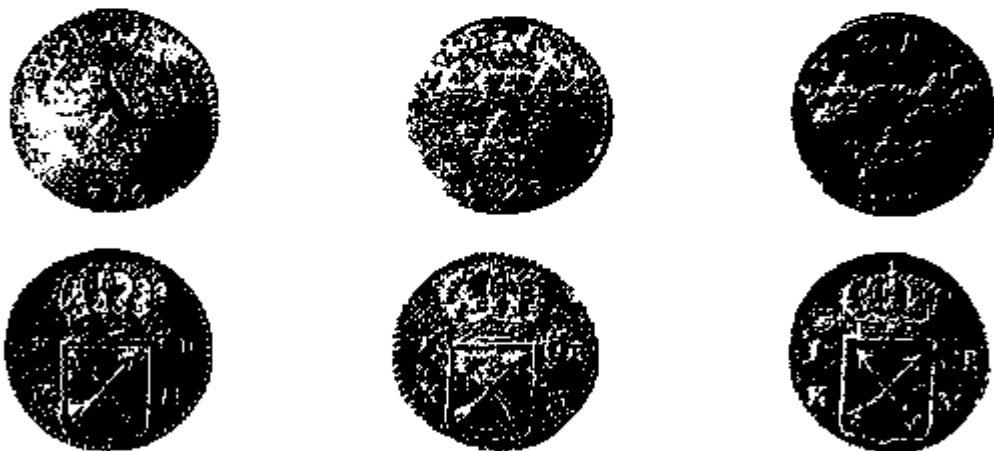
23,4 tot 23,9 mm ϕ - 4,5 g.

De overheid kon (zoals zo dikwijls) haar beloften niet nakomen : de uiteindelijke inwisseling van deze kredietbewijzen gebeurde tegen een minieme fractie van hun nominale waarde, wat tot gevolg had dat minder dan de helft ervan werd ingeleverd.

Om op de produktiekosten te besparen werden de binnengekomen stukken rechtstreeks gebruikt als muntplaatjes voor de 1 Öre K.M. (= Kopper Mynt) van Ulrike Eleonore.

Daardoor is op een aantal van deze munten zowel de oorspronkelijke beeldenaar als de overslag zichtbaar :

Opvallend is bij deze muntbeschrijvingen dat 7 op 11 met mythologische motieven uit de Grieks-Romeinse wereld voorzien waren. Wellicht is de oorzaak van deze hoge frequentie het feit dat deze munten slechts een tijdelijke en voorlopige functie hadden. Oaarom was het ook niet wenselijk nationale en persoonlijke voorstellingen te slaan. Een dergelijke toevlucht tot de Romeinse mythologie contrasteert ook met de Öre R.M. van Ulrike-Eleonore die opnieuw vaderlands geïnspireerde motieven aanwendde.

De keuze van deze mythologische motieven lijkt wellicht geconcentreerd te zijn op de militaire situatie. Het thema aangekondigd door de nummers 3 en 4 waarop krijgers afgebeeld staan wordt op mythologisch vlak doorgetrokken door de oorlogsgod Mars, Mercurius als heraut en "hoppet" (op de overwinning?). Deze symbolische betekenissen kunnen eveneens de reden van de vervangende functie van deze kredietmunten onderlijnen.

BIBLIOGRAFIE

- Ahlström, Almer, Hemmingson, *Sverige munt 1821-1977*, AB Stockholm, 1976.
- H. Glück, C.G. Hesselblad, *Svenska mynt, Gustaf Vasa-Gustaf V*, Stockholm, 1953.
- R. Tingström, *Svensk numismatisk uppslagsbok*, Uppsala, 1963.
- B. Hobson, *Catalogus of Scandinavian coins*, New York, tweede deel.
- H. Fenzler, G. Microc, W. Unger, *Lexicon der Numismatik*, Berlijn, 1976³.
- Prof. Dr. R.C. van Caenegem e.a. (Karel XII), Bd. 17, p. 511 in: *Grote Winkler Prins Encyclopedie*, Amsterdam Elsevier Brussel, 1981⁶.
- Prof. Dr. R.C. van Caenegem e.a. (Görtz, Georg Reinrich von), Bd. 10, p. 111 in: *Grote Winkler Prins Encyclopedie*, Amsterdam Elsevier Brussel, 1981⁸.
- I. Passon, *De munten van Zweden*, in: *Muntkoerier* nr. 12, 1983.
- H. Hunger, *Lexicon der Griechischen und Römischen Mythologie*, (Rowolt, nr 780.) Hamburg, 1967².

Urbain HAUTEKRETE